

Vakıflar Dergisi

Yıl: Aralık 2018 • Sayı: 50

VAKIFLAR DERGİSİ

Yıl:Aralık 2018 - Sayı:50 Hakemli Dergidir.
Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

TÜBİTAK ULAKBİM
Sosyal Bilimler Veri Tabanı (SBVT) tarafından taranmaktadır.

Sertifika No: 16651

ISSN: 1011-7474

e-ISSN: 2564-6796

Sahibi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Adına
Dr. Adnan ERTEM

Yayın Koordinatörü

Rifat TÜRKER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Mevlüt ÇAM

Yayın Yönetmeni

Mehmet KURTOĞLU

Editörler

Hüseyin ÇINAR, Fatih MÜDERRİSOĞLU

İngilizce Editörü

Miyase KOYUNCU KAYA

Tashih

Hasan DEMİRTAŞ

Dergi Sekreteryası

Hasan DEMİRTAŞ

Yayın Kurulu

Prof.Dr. Mehmet BULUT	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof.Dr. Yılmaz KURT	Emekli Öğretim Üyesi
Prof.Dr. Mehmet ÖZ	Hacettepe Üniversitesi
Prof.Dr. Ali YILMAZ	Uşak Üniversitesi
Doç.Dr. Miyase KOYUNCU KAYA	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih MÜDERRİSOĞLU	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Murat YILMAZ	Ahmet Yesevi Üniversitesi

Yayın Danışma Kurulu

Prof. Dr. Mahmut AK	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Enver ÇAKAR	Fırat Üniversitesi
Prof.Dr. Abide DOĞAN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Géza DAVID	Macar Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ	Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Özer ERGENÇ	Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Süreyya FAROQHI	Bilgi Üniversitesi
Prof.Dr. Zekeriya KURŞUN	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut KAYA	Emekli Öğretim Üyesi
Prof.Dr. Yunus KOÇ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Heath W. LOWRY	Bahçeşehir Üniversitesi
Prof.Dr. İlber ORTAYLI	MEF Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin SUBAŞI	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof.Dr. Eugenia KEREMLİ ÜNAL	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşıl TÜKEL YAVUZ	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Musa YILDIZ	Ahmet Yesevi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Vefa ÇOBANOĞLU	İstanbul Üniversitesi
Dr. Rhoads MURPHEY	Emekli Öğretim Üyesi
Evangeila BALTA	Ulusal Yunan Araştırma Vakfı / Yunanistan
Mehmet Çetin	Araştırmacı

Yayın ve Danışma Kurullarındaki isimler unvan ve soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Dergimize gönderilen yazılar, önce yayın kurulunca incelenir ve uygun bulunanlar, değerlendirilmek üzere alanında çalışması ile tanınmış iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Yayınlanan yazı, belge ve fotoğrafların her türlü hukuki mesuliyeti yazarına aittir.

Yazışma Adresi:

T.C.
Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı
Vakıflar Dergisi Atatürk Bulvarı. No: 10 06050 Ulus / ANKARA / TÜRKİYE
Tel: (0312) 5096000 - Faks: (0312) 324 47 22
e-posta: vakiflaryayin@yahoo.com - web: www.vgm.gov.tr

İÇİNDEKİLER / CONTENT

Ahi Evran Vakfı ve Vakfiyelerinin Sosyo-Kültürel Açıdan Değerlendirilmesi	9
An Evaluation of Akhi Evran Waqf and Waqfiyyas from Socio-Cultural Perspective	
Rıfat İlhan Çelik	
Nakşibendîlik'in Anadolu'da Ortaya Çıkışının Belgesi: Şeyh Hâce İshak er-Rumî Vakfiyesi.....	23
A Document for Naqshibandi Emergence in Anatolia: The Waqfiyya of Sheikh Hâce İshak er-Rumî	
Hasan Demirtaş	
Adıyaman Şeyh Abdurrahman Erzincanî Zaviyesi Vakfı	47
Waqf of Adıyaman Sheikh Abdurrahman Erzincani Zawiya	
Bahattin Turgut	
Hüsrev Kethüda Vakfı ve Selanik'teki Gelir Kaynakları.....	65
Waqf of Hüsrev Kethuda and Its Sources of Income in Thessaloniki	
Meryem Kaçan Erdoğan	
Harem-i Hümayun Kethüdası Canfeda Hatun'un Serveti ve Vakıfları	85
Kethuda of The Imperial Harem Canfeda Khatun's Wealth and Waqfs	
Ayşenur Karademir	
Osmanlı Döneminde Cüzzamlıların Tecrit Edildiği Miskinler Tekkesi'nin Konya Örneği.....	117
Konya Example of Lazar House Where Lepers Were Isolated in Ottoman Period	
Hamit Şafakcı	
Berat (Arnavud Belgradı) Vakıfları Üzerine Bir Değerlendirme.....	135
An Evalation on Waqfs of Berat (Albanian Belgrade)	
Mevlüt Çam	
Osmanlı Sonrası Bosna Hersek'te Para Vakıfları	151
Cash Waqfs in Bosnia Herzegovina	
Rahman Ademi	
Aksaray'da Bir Kültür Varlığı: Hacı Gayb Türbesi.....	165
A Cultural Property in Aksaray: Hacı Gayb Tomb	
Zehra Uslu Bülbül	
Giresun Merkezde Yok Olmuş Bir Vakıf Eseri: Sultan Selim (Hüdavendigâr) Camisi	177
A Lost Waqf Monument in Central Giresun: Sultan Selim (Hüdavendigâr) Mosque	
Gazanfer İltar - Mehmet Fatsa	
Tahir Paşa ve Mudanya'daki Eserleri.....	199
Tahir Pasha and His Works in Mudanya	
M. Fatih Müderrisoğlu	

Giresun Merkezde Yok Olmuş Bir Vakıf Eseri: Sultan Selim (Hüdavendigâr) Camisi

Gazanfer İltar* - Mehmet Fatsa**

Öz

Giresun şehrinin bilinen ilk Cuma camisi olarak değerlendirilen Sultan Selim Camisi, Liman sahası bitişiğindeki Taşbaşı Parkı'nın olduğu alanda 15. Yüzyılın sonlarına doğru inşa edilmiştir. Müslüman Türklerin ilk iskân alanı mahiyetindeki Sultan Selim Mahallesi bu cami çevresinde teşekkül etmiş ve adını günümüze kadar korumuştur. Ancak cami ve vakfına ait yapılardan hiçbiri günümüze ulaşmamıştır. Tahrir kayıtlarına göre aslında buraya cami yapma teşebbüsünün ilk olarak Şehzâde Abdullah'ın Trabzon valiliği sırasında başladığı anlaşılmaktadır. Kayıtlarda "Câmi'-i Hüdâvendigâr" diye de anılan bu yapıya dair bilgi veren kaynaklar daha çok 16. ve 19. yüzyıllara ait olup 17. ve 18. yüzyılda bir suskunluk söz konusudur. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çizim ve fotoğraf gibi görsellerle caminin tarihî serüveni, camiye ait yapılar ve vakıflarının tespiti, görevlileri, mimari özellikleri gibi hususlar bu yazının konusunu oluşturur.

Anahtar Kelimeler: Giresun, Yavuz Sultan Selim, Hüdavendigâr, vakıf eseri, cami.

A Lost Waqf Monument in Central Giresun: Sultan Selim (Hüdavendigâr) Mosque

Abstract

Sultan Selim Mosque, known as the first mosque of Giresun allowing Friday prayers to be performed, was founded in the field of Taşbaşı Park next to the harbor at the end of the 15th century. Sultan Selim district, the first settlement area of Muslim Turks, existed around the mosque and kept its name until today. However, there is no historical ruin left today belonging to the mosque and its waqf. According to the state archives, it is understood that the first attempt to build a mosque here was during Şehzâde Abdullah's governorship in Trabzon. The archives giving information about this mosque and referring to it as "Cami'-i Hüdâvendigâr", belong to the 18th and 19th centuries. Notably, there were not many archives from the 17th and 18th century. This work covers the historical journey of the mosque, with the photographs and drawings since the second half of the 19th century, its waqf, staff and the evaluation of its architectural features.

Keywords: Giresun, Yavuz Sultan Selim, Hüdavendigâr, waqf monument, mosque.

* Dr. Öğretim Üyesi, Giresun Üniversitesi Görele Güzel Sanatlar Fakültesi Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü; Giresun/Türkiye; gazanferiltar@gmail.com

** Daire Bşk., Giresun Üniversitesi Kütüphane Dokümantasyon Daire Başkanlığı; Giresun/Türkiye; mehmetfatsa@hotmail.com

1. Giriş

Anadolu'nun pek çok yerinde doğal afetler ve koruma bilincinden uzak imar faaliyetleri gibi nedenlerle, kültür mirasımız olan tarihi yapıların önemli ölçüde yok olduğu ya da özgün şeklini kaybederek günümüze gelebildiği görülmektedir. Tarihin ortak hafızası niteliğindeki bu yapıların, özellikle son yıllarda şehirlerdeki ticarî ranta kurban edilmesi, sosyal hafızanın da tahribi anlamına gelmiştir. Karadeniz Bölgesi'nde eski yerleşim alanlarında bu durumun örneklerini görmek mümkündür. Trabzon merkezde Hatuniye Külliyesi, Gümüşhane'de Süleymaniye Camisi, Şebinkarahisar'da Taş Mescit ve Giresun merkezde Sultan Selim (Hüdâvendigâr) külliyesi bu duruma verilebilecek örneklerden birkaçıdır.¹

Tarihi eser tahribatının en fazla yaşandığı merkezlerden biri olan Giresun'da, Osmanlı dönemine ait fizikî durumunu muhafaza ederek günümüze kadar gelebilen yedi adet cami vardır. Bunlar sırasıyla Hacıhüseyin, Kapu (Seyyid Mehmed Paşa), Hacı Mikdad, Kale (Hacı Muhiddin), Gemilerçekeği (Tortumzâde), Çınarlar ve Soğuksu camileridir. Sultan Selim (Hüdâvendigâr), Hasandede, Çıtlakkale ve Hacısıyami camileriyle Kasım Bey ve Behramoğlu mescitleri ise tarihi kayıtlarda adı geçmesine rağmen günümüzde mevcut olmayan mabetlerdir. Söz konusu mabetlerden Hasandede Camisi'nin Teyyaredüzü Mahallesi'nde, Çıtlakkale Camisi'nin aynı adla anılan mahallede karayolu ile deniz arasında, Hacısıyami Camisi'nin günümüzdeki Hatun Camisi'nin yerinde, Behramoğlu Mescidi'nin de Hacıhüseyin Mahallesi'nde olduğu eski belgelerde geçen ifadelerden anlaşılmaktadır.² Buna karşın Kasımbey Mescidi'nin bulunduğu yerin nereye

1 Söz konusu yerlerde kaybolan eski eserlerle ilgili olarak bkz. Ömer İskender Tuluk, "Harap Şehrin Kayıp Mekânları: 20. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Trabzon'un Tarihsel Topografyası", *CIEPO-22 SYMPOSIUM, (4-8 October 2016 Trabzon), Bildiriler Kitabı 2*, (Editörler: K. İnan-M. Tosun-D. Çolak), Trabzon 2018, s. 221-250; Haşım Karpuz, "Trabzon'un İlk Anıt Fotoğraflarının Değeri", *Journal of Black Sea Studies Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 18, s. 113-130; Gazanfer İltar - Mehmet Fatsa, "Şebinkarahisar'da Metruk Bir Mabet: Taş Mescit" *Electronic Turkish Studies*; Summer 2017, Vol. 12 Issue 19, p. 103-126, 24 p.

2 Bkz. BOA, EV. d, 12206, v. 1b-10b; EV. MKT, 30/35; 148/ 27; 2229/ 3; 41/ 29; 3287/ 89; 168/12; 467 / 62; EV. MKT. CHT, 130/ 82; 509/92; 71 / 1294; 321 / 88; EV. MH, 148/26; vd. Hacısıyami Camisi'nin 19. yüzyıl ortalarında mevcut olduğu anlaşılmaktadır (bkz. EV. MKT. CHT, 509/92; EV MKT, 30/35; VGM, VD, 593, s. 115/108).

tekabül ettiği -şimdilik- belli değildir.³ Şu kadar var ki, 19. yüzyılın ortalarında düzenlenen vakıf muhasebe kayıtlarında Kasım Bey Vakfı'na ait gelirlerin, Sultan Selim Camisi Vakfı'na aktarıldığına dair bilgilere rastlanır.⁴

Şehir merkezinde, kendi adıyla anılan mahallenin merkezi konumundaki Hacısıyami Camisi, taş-aşşap bir yapı iken 1957'de bir deniz taşması sonucu şadırvanı ile birlikte yıkılmış, yerine inşa edilen basit yapı ise 1980-81 yıllarında (minare hariç) yıkılarak, Bozbağ ailesinin katkılarıyla Hatun Camii adıyla yeniden inşa edilmiştir.⁵ Dolayısıyla tarihî Hacısıyami Camisi de böylece unutulmuştur.⁶ Hacısıyami Mahallesi sakinlerinden Topçuoğlu İbrahim Ağa tarafından 1918 yılında inşa edilen Çıtlakkale Camisi, 1940 yılında Ali Rıza Ekmekçi'nin gayretleri ile yenilenmiş, Sahil Yolu'nun geçişi sırasında da tamamıyla yıkılmıştır.⁷

Mevcut olmayan camilerden kuşkusuz en önemlisi, "Câmi'-i Hüdâvendigâr" diye de anılan Sultan Selim Camisi'dir. Bu yapı, günümüzde Liman sahasındaki Taşbaşı Parkı olarak anılan alanda inşa edilmiş, şehrin bilinen ilk Cuma camisidir.⁸ Giresun merkezde Müslüman Türklerin ilk iskân alanı olan Sultan Selim Mahallesi de bu mabet etrafında teşekkül etmiştir. I. Selim'in şehzadelik yıllarının hatırası olarak mahalle, adını bugün muhafaza etse de cami ve müstemilatına ait binalardan kayda değer bir örnek kalmamıştır. Tarihî simgesel özellikleri sebebiyle yerel kamuoyunda önemsenen ve yeniden ihyası bile gündeme gelen

3 Kayda konu olan Kasım Bey, Trabzon'un fethinden sonra sancak beyliğine getirilen Gelibolu valisi olmalıdır. Bu zatın adına "Giresun çarşısında kain bir adet dükkan vakfı" bulunduğu haber verilmiştir (BOA, EV.BRT, 3/9; EV.d, 12206, v. 1b; H. Bostan, Trabzon, s. 49; Giresun merkezde bu zat adına bir ibadethane olduğu 1874 tarihli bir belgede "mütevellisi bulunduğum, Giresun kazasında Kasım Bey Cami'-i Şerifi..." denilerek işaret edilmiştir (EV. MKT, 737 / 126).

4 EV.d, 12206, v. 6b.

5 Süleyman oğlu Mahmut Bozbağ, d. 1950-Giresun; Yeni inşa edilen caminin proje müellifi Ali Bahat'tır (Bkz. Cami içindeki yapı kitabesi).

6 Hacısıyami Camisi'nin inşa tarihini henüz tespit edebilmiş değiliz. Ancak 1847, 1858 ve 1901 tarihlerinde söz konusu caminin vakfına ait bilgilere ulaşılabilmektedir (EV.d, 12206, v. 7a; EV. MKT, 30/35; EV. MKT.CHT, 509/ 92).

7 VGMa, 610, s. 70/96; Hüseyin Çınar, "Osmanlı'nın Son Döneminde Giresun Merkezde Geliri Fındık Bahçesi Olan Vakıflar", *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu*, (09-11 Ekim 2008), I, Ankara 2009, s. 321; Yıkılan caminin kitabe fotoğrafı hususi arşivimizdedir.

8 Feridun Emecen, fetihten (1461) hemen sonra Kale içinde muhafızların ihtiyacını karşılamak üzere bir mescidin yapılmış olabileceği ihtimalini kuvvetli görür (Emecen, 1996: 81).

Sultan Selim Camisi'nin, akademik bir disiplin içinde ele alınarak, tarihi serüveninin ortaya konması ve mevcut karinelere bakarak mimari özelliğinin fiğüre edilebilmesi, tartışmalara son vermek bakımından bir zaruret halini almıştır.

Sultan Selim Camisi hakkında halk arasında kayda değer bir bilgi yoktur. Bunun başlıca nedeni, Cumhuriyet devrinde yaşanan mübadeleler ve göçlerle şehrin demografik yapısındaki değişimin yarattığı hafıza kaybıdır (Fatsa vd. 2015: 638). Popüler ve bilimsel bazı çalışmalarda, kısıtlı olarak verilen bilgiler haricinde bu konu etraflıca ele alınarak incelenmiş değildir. Buna rağmen, caminin yıkılış aşamalarına şahitlik eden bazı kişilerin nakillerinden, vesika muhteviyatından ve şehre ait eski görsellerden yararlanarak söz konusu caminin fiziki durumu ve mimari özellikleri hakkında nispeten bir netice ortaya koymak mümkündür. İşte bu çalışmada söz konusu caminin bir yandan tarihî serüveni diğer taraftan da mimarî özellikleri tespit edilmeye çalışılacak, konunun doğru bir zeminde ele alınması sağlanacaktır.

2. Tarihçe

Giresun şehrinin fethinden sonraki beşerî durumu hakkında ilk önemli ayrıntı 1486 tarihli tahrir defterinde yer alır. Buna göre Kale içi yerleşimden ibaret şehirde, sivil nüfus olarak 114 erkek ve 22 dul kadın Hıristiyan'a mukabil 4 Müslüman erkek nüfus tespit edilmiştir. Ayrıca 30 kadar Osmanlı askeri de Kale'de muhafız yazılmıştır. Kale'nin güvenliğini sağlayan bu küçük garnizonun ve aileleriyle birlikte burada yaşamaya başlayan sivil Müslümanların basit de olsa bir ibadethane inşa etmiş olmaları icap eder. Ancak tahrir defterinde bu ihtimali teyit edecek bir karine mevcut değildir (MAD, 828, s. 37-38, 585-615). Burada bir Cuma camisine ihtiyaç doğuracak şartlar, esasen 15. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Bilindiği gibi ülkenin yönetimi ve Safevî etkisiyle mücadele konusunda babası II. Bayezid ile anlaşmazlığa düşen Trabzon Valisi Şehzade Selim, oğlu Kanunî için bir sancak talebinde bulunmuş ve bir şehzadenin oturmasına uygun hale gelmesi için de Giresun'a nüfus nakline başlamıştır. Bu yüzden kısa sürede şehirde Müslüman nüfus artmış ve 1515 yılı itibarıyla toplam nüfus 1.500 kişiye ulaşmıştır. Böylece Kale dışındaki ilk Müslüman yerleşimi sahilde şekillenmeye başlamış ve Müslüman ahalinin toplu ibadet ihtiyacını karşılamak için burada bir cami

inşa edilmiştir (Emecen, 2015: 18). 1515 tarihinde tamamlanan tahrir defterinde söz konusu cami ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

Vakf-ı Câmî'-i Hazret-i Hüdâvendigâr, der Kal'a-i Giresun.

Bir kıt'a hammâm, der nefsi-i Kal'a-i Giresun, fî-sene: 200 / Âsiyâb, der kurb-i Kal'a-i Giresun, bâb:3, eşhûr(?).

Tahmînen üç bin akçe ile ta'mîr olunur. Mezkûr değirmenin meremmeti için hükmi şerif mücebince ta'yîn olunan kimesneler, müddâm değirmeni meremmet ideler. Avarız teklîf olunmaya.

Cemaât-i Mülâzımân-ı Camî'-i Hazret-i Hüdâvendigâr, der Kal'a-i Giresun.

Mevlânâ Menteş, hatib / Ümmet veled-i Taceddin, müezzin / Himmet Fakîh veled-i Mahmud, müezzin, ez-karye-i Uzgur / Süleyman veled-i Ümmet Fakîh, muarîf, ez-karye-i Uzgur / Mevlânâ Mehmed bin Eşref, müderris-i hasbî, der-cüzhân, ez-karye-i Seyyid / Pervende veled-i İsmail, der-cüzhân, ez-karye-i Uzgur / Mustafa veled-i İbrahim, der-cüzhân, ez-karye-i Uzgur / Hacı Abdullah Fakih veled-i Hasan, der-cüzhân, ez-karye-i Kayadibi / Ramazan Fakîh veled-i Abdullah Fakih, der-cüzhân, ez-karye-i Kayadibi / Hasan Fakîh veled-i Seydi Fakîh, der-cüzhân, ez-karye-i Kayadibi / Ali Fakîh veled-i Hasan, der-cüzhân, ez-karye-i Kayadibi / Yusuf Fakîh veled-i Pir Ahmed Fakîh, der-cüzhân, ez-karye-i Kayadibi / İsmail Fakîh veled-i Hamza, der-cüzhân, ez-karye-i Ürper / Seydi Ahmed Fakîh veled-i Pir Ahmed, der-cüzhân, ez-karye-i Çandırılı / Seydi Ali Fakîh veled-i Seydi Ahmed, der-cüzhân, ez-karye-i Sarban / Mehmed veled-i Kasım, der-cüzhân, ez-karye-i Sarban / Hamza veled-i İbrahim, meremmetî, ez-karye-i Kısırcalu / Ali veled-i Seydî, meremmetî, ez-karye-i Kısırcalu.

Mezkûrlar, câmî'-i mezkûr mülâzımları olub, her Cum'a gelüb tilâvet edüb Pâdişâh-ı âlem-penâha hayır du'â etdükleri sebebeden avârız teklîf olunmaya deyu deftere sebt olundu (MAD, 828, s. 37-38, 585-615).

Görüldüğü gibi 1515 yılı itibarıyla Kale yakınlarında "Hazret-i Hüdâvendigâr" şeklinde nitelenen Şehzade Selim adına yapılan cami, Müslümanların topluca ibadet edebilecekleri fizikî donanımına ve yeterli personele sahip durumdadır. Cami

bünyesinde bir imam (hatip) ve üç müezzın (biri muarriif) sürekli görev yapmakla mükelleftir. Cuma ve bayram namazları gibi topluca eda edilen ibadetlerin icrası sırasında, bazıları müderris 12 kişinin buraya gelip Kur'an (tilâvet) merasimi tertiplediği, devrin padişahına da dua etmekle mükellef sayıldıkları belirtilmiştir. Ayrıca iki kişi

de caminin bakım ve onarımından sorumlu tutulmuştur (bkz. Tablo-1). Caminin bakım onarım giderleri konusunda da bir yaklaşık maliyet tespitinde bulunulmuş, bu rakam "tahminen üç bin akçe ile ta'mîr olunur" şeklinde ifade edilmiştir (BOA, TT 52, s. 620; TT 387, s. 363).

Tablo 1: 1515 Tarihinde Sultan Selim (Hüdâvendigâr) Camisi'nin Personel Durumu

	Adı	Görevi	Köyü	Açıklama
1	Mevlana Menteş	Hatip	Belirtilmemiş	Çevre köylerden gelen <i>cüzhanlar</i> , Cuma günleri Camiye gelip Kuran (hatim) tilaveti yapmakla ve devrin Padişahına dua etmekle görevli gösterilmiştir. Ayrıca Hasan oğlu Hacı Abdullah Fakih ve oğlu Ramazan Fakih Kayadibi köyünde imamdır. Eşref oğlu Mevlana Mehmed ise Seyyid köyündeki medresenin müderrisidir.
2	Taceddin oğlu Ümmet	Müezzın	Belirtilmemiş	
3	Mahmud oğlu Himmet Fakih	Müezzın	Uzgur	
4	Ümmet Fakih oğlu Süleyman	Muarriif	Uzgur	
5	Eşref oğlu Mevlana Mehmed	Müderris/ Cüzhan	Seyyid	
6	İsmail oğlu Pervende	Cüzhan	Uzgur	
7	İbrahim oğlu Mustafa	Cüzhan	Uzgur	
8	Hasan oğlu Hacı Abdullah Fakih	Cüzhan	Kayadibi	
9	Abdullah Fakih oğlu Ramazan Fakih	Cüzhan	Kayadibi	
10	Seydi Fakih oğlu Hasan Fakih	Cüzhan	Kayadibi	
11	Hasan oğlu Ali Fakih	Cüzhan	Kayadibi	
12	Pir Ahmed Fakih oğlu Yusuf Fakih	Cüzhan	Kayadibi	
13	Hamza oğlu İsmail Fakih	Cüzhan	Urper	
14	Pir Ahmed oğlu Seydi Ahmed Fakih	Cüzhan	Çandırılı	
15	Seydi Ahmed oğlu Seydi Ali Fakih	Cüzhan	Sarban	
16	Kasım oğlu Mehmed	Cüzhan	Sarban	
17	İbrahim oğlu Hamza	Meremmeti	Kısırcalu	
18	Seydi oğlu Ali	Meremmeti	Kısırcalu	

Kaynak: BOA, TT 52, s. 620; TT 387, s. 363.

Dikkat çeken başka bir ayrıntı da cami personelinin köyleriyle ilgilidir. Biri hariç bugün de aynı adla anılan köylerin tamamı merkez ilçeye bağlı, şehre yakın mesafedeki yerlerdir. Kısırcalu köyü bugün Çıtlakkale Mahallesi'nin bir kısmına tekabül ederken, Kayadibi şimdiki Gedikkaya çevresinde, denizle bağlantılı biçimde iskâna açılmıştır.⁹ Sarban, Ülper ve Çandırılı köyleri ise yine aynı adla Aksu Deresi'nin aşağı havzasındadır.

Şehri kuşatan bu köylerde Çepniler yaşamaktadır. Kayadibi köyünden gelip "cüzhân" olarak görev yapan Hacı Abdullah Fakih ile oğlu Ramazan Fakih, esasen kendi köylerinde hizmet etmekle ve halk tarafından saygı duyulan kişiler olarak

takdim edilmektedir.¹⁰ Seyyid köyünde oturan Eşref oğlu Mevlana Mehmed ise köyünde faal olan medresede müderristir (Fatsa, 2008: 23-28). 1530 tarihli muhasebe defterinde bu bilgiler özetle tekrar edilirken, Sultan Selim Camisi imamının günlük 5 akça geliri olduğu bilgisine de yer verilmiştir. 1547'de Küçük köyünde oturan Hasan oğlu Mustafa'nın buradaki görevi, "sermahfil-i Câmî-i Giresun" şeklinde ifade edilmiştir (BOA, TT 387, s. 760-761; TT 255, s. 452).

⁹ "Kayadibi karyesinde Gedikkaya nâm mahal" denilerek köyün sahile indiğine işaret edilmiştir (GŞS 8128, v. 66b).

¹⁰ "Mezkûr Hacı Abdullah sâlih ve mütediyyin kimesne olub Hüdavendigâr Hazretlerinin Giresun'da olan câmîinde cüzhân olmağın hüküm verilmiş. Dutageldükleri yerlerine ve yurtlarına mutasarrıf olub kendü ve oğulları hükm-i şerîf müktezâsinca râiiyet olunub Padişâh-ı âlem-penâhın devâm-ı devleti duâsına iştiğâl göstereler" (TK, KK 43, v. 136a).

Tablo 2: 1515'te Sultan Selim (Hüdâvendigâr) Camisi Vakfı

	Vakıf Gayrimenkul	Bulunduğu Yer	Gelir Miktarı (Akçe)
1	Hamam (bir adet)	Giresun Kalesi içinde	200
2	Değirmen (üç adet)	Giresun Kalesi yakınında	Belirtilmemiş
3	Zemin (6 parça arazi)	Giresun Kalesi yakınında	Muhtelif miktarlarda
Kaynak: BOA, TT. 52, s. 620; BOA, TT 387, s. 761.			

Camiye tahsis edilen vakıf yerler hakkında bilgi verilirken, tahrir defterinde geçen “zemin-i der pîş-i Kal‘a-i Giresun, ber-mûceb-i mektûb-i zaîm-i Sultan Abdullah” (BOA, TT 52, s. 620) ibaresi, aslında buraya cami yapma teşebbüsünün çok önceden başladığına;¹¹ Şehzâde Abdullah’ın Trabzon valiliği sırasında Kale yakınlarında bir miktar araziyi bunun için vakfettiğine işaret etmektedir.¹²

16. yüzyılın başlarında yapılan bu kayıtlardan anlaşılmaktadır ki Sultan Selim Camisi, Kale’nin kuzey batısından sahile doğru Müslüman yerleşmesini yönlendirirken,¹³ şehrin gelişmesinde de anahtar rolü oynamıştır. Bununla birlikte söz konusu kayıtlardan caminin ne zaman yapıldığını gösterecek kesin bir tarih çıkarmak mümkün olamamaktadır (Emecen, 2015: 18).

Sultan Selim Camisi’nin bakım onarım giderleriyle, personelinin işesini karşılamak için şehirde bir hamam, Kale yakınlarında üç adet değirmen ve Kazancı İbrahim tasarrufunda altı parça yer (zemin) tahsis edilmiştir. Söz konusu vakıf akarın kim/ler tarafından yapıldığı -elde bir vakfiye olmadığı için- henüz belli değildir (BOA, TT 52, s. 620; TT 387, s. 760-761; TT 288, s. 743).

Ancak gerek tahrir defterlerinde ve gerekse ilerleyen zamanlarda düzenlenen perakende vakıf evrakında, caminin I. Selim tarafından yaptırıldığı açık bir dille ifade edilmiştir. Bu bilgi, asıl vakıf tahsisinin de Trabzon’da şehzadeliliği sırasında I. Selim tarafından yapıldığını göstermektedir. Tahsis

işlemine dair bilgiler içeren vakıf senedinin elde olmaması, cami ve müstemilatı ile ilgili noktaların karanlıkta kalması anlamına gelmiştir.

1579 yılı sonbaharında gezdiği Giresun şehir merkezi hakkında bilgi veren Trabzonlu seyyah Aşık Mehmed, *Menâzirü’l Avâlim* adlı eserinde bu câmiden *Cuma Câmi* olarak bahseder (Emecen 1998: 25). 1682 tarihli avarız kayıtlarında Giresun merkezde bu ibadethane “Cami’-i Kebîr” şeklinde nitelenmiş, ancak burada görev yapanlarla vakıf gelirleri hakkında bilgi verilmemiştir (BOA, MAD, 2697, v. 91b.) İlerleyen yıllarda cami eksenli yoğunluğun arttığı, dolayısıyla ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için gelir getirici ilave tedbirlerin alındığı anlaşılmaktadır. 1515 tarihinde 200 akçe olan hamam gelirinin 1554’de 500 akçeye yükseldiği haber verilmiştir (BOA, TT 52, s. 620; TT 387, s. 761). 1583 tarihli tahrir kayıtlarında câmîye ait bir kervansaray, bir hamam, bir pazaryeri ile sayısı belirtilmemiş dükkânlar; dört göz değirmen, fındık ve üzüm bahçelerinin olduğu haber verilmiş, ancak bunlardan elde edilen gelirin miktarı hakkında bilgi verilmemiştir.¹⁴ Buna karşın cami imamının bir yıllık görevi karşılığında 33 sikke filori aldığı kaydedilmiştir (Bostan, 2012: 442, 453 / TŞS 1818: 72b).Yine çevre köylerden gelen ulemanın Cuma günleri burada bir araya gelerek Kur’an tilavetiyle meşgul oldukları haber verilmiştir. Her hafta yapılan bu dini merasime, yöre halkının teveccüh gösterdiği, özellikle Kayadibi köyünde oturan âlim ve mütedeyyin bir şahsiyet olarak Hacı Abdullah’ın bu dini merasimin verimli geçmesinde etkin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Hacı Abdullah’ın ölümünden sonra da sırasıyla oğulları Ali Fakih ve Hacı Ahmed’in bu görevi icra ettikleri tahrir defterinde vurgulu biçimde ifade edilmiştir (TK, KK, 43, v. 136a, 138b,

11 Cami için seçilen bu yerde vaktiyle bir kilise olduğuna dair mahalli gazetelerde çıkan rivayeti doğrulayacak herhangi bir karineye rastlanılamamıştır (Rivayet için bkz. Ömer Küçük (1969), “Taşkıranın (Ticaret Lisesi) Yapılması”, Halk Eğitimi, Sayı: 79, s. 8).

12 Şehzade Abdullah hakkında bkz. Hoca Saadeddin Efendi, *Tâ-cü’t-Tevârih*, (İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul 1979, II, s. 68, 141.

13 Caminin sahilde olduğu “sahil-i bahri cihetinde vâki’ Sultan Selim Camii” şeklinde tarif edilmektedir (EV. BRT, 3/9).

14 Bkz. TK, KK, nr. 43, s. 138b, 138a-141b. (“Nefs-i Giresun’da Bendehor mahallesinde, iki Rum mirehor-u cami-i Sultan Selim Han” yazılmış. / TK, nr. 43, v. 141b.)

141b). Kayadibi, Kısırcalu ve Uzgur gibi yakın köylerde yaşayan halkın caminin bakım ve onarım işinde görevlendirildiği ifade edilerek (TK, KK, 43, v. 136a, 137a-138b, 141b). bu yapının şehirdeki Müslümanlar için önemi ve merkezî niteliğine işaret edilmiştir.

İlerleyen yıllarda söz konusu camiye yapılan görevli atamaları ve bakım onarımına ilişkin bazı yazışmalar dışında pek fazla bilgi yoktur. 1796 tarihinde Mustafa Halife ve 1803 tarihinde de Hafız Ahmed adlı şahısların buraya imam-hatip olarak atandığı ifade edilmiştir. 1827 yılında Topaloğlu Süleyman Ağa söz konusu caminin çeşme ve suyuollarının tamiri için muhtelif yerlerde bulunan fındık bahçesinin gelirlerini vakfetmiştir (VGMA,

580, s. 331/174). 1844'te yapılan vakıf kayıtlarında Mehmed Emin oğlu Ahmed Efendi'nin mütevelli, Hafız Talip Efendi'nin vaiz, Ömer Halife'nin imam ve Hacı Sadullah oğlu Salih Efendi'nin de müezzin olarak görev yaptıkları haber verilmiştir (VGMA, 155, s. 64/490; BOA, EV. d, 12206, s. 5b; EV. BRT, 3/9; HAT, 1485 / 51). Yine aynı tarihte söz konusu caminin onarımı için Kasım Bey vakfından yeterli miktarda nakit para ayrıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca Trabzon gümürüğü mukataasından da bir miktar para ile Giresun merkezde arsa ve dükkân kiralalarının; bazı köylerden elde edilen darı ve fındık gibi akarın imamet ve hitabet ciheti ile çeşmelerin onarımı için tahsis edildiğinden bahsedilmiştir (BOA, EV. d, 12206, v. 5b-6b).

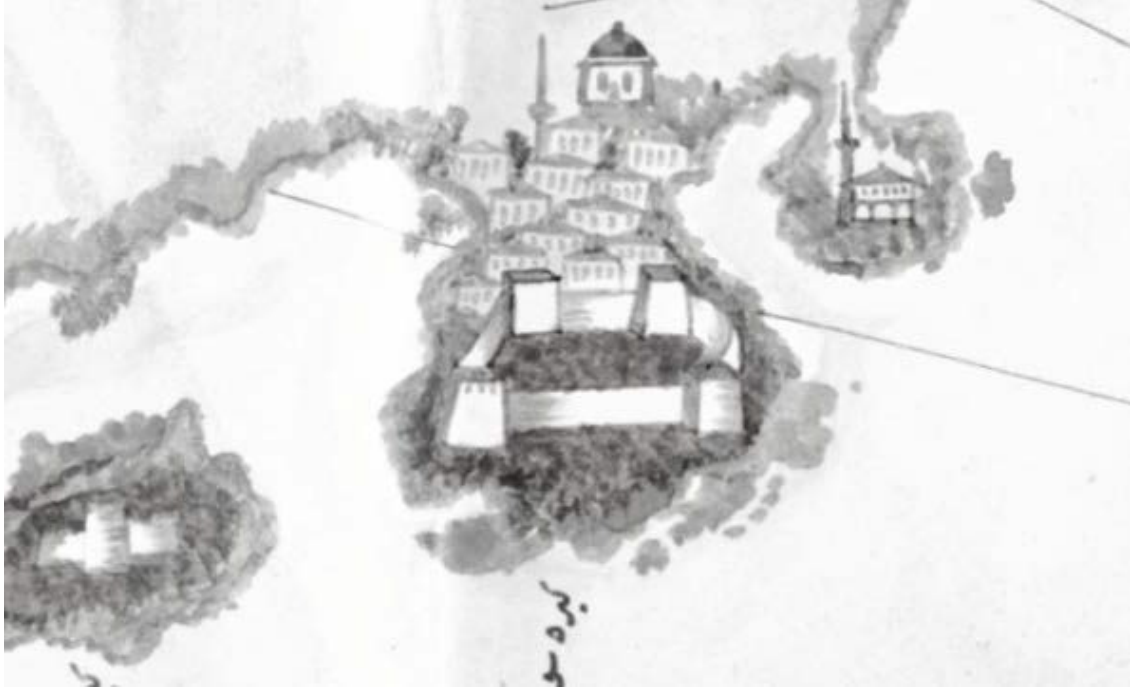
Tablo3: Sultan Selim Camisi Görevlileri ve Görev Yılları

	Görevli Personel	Görevi	Görev Yılı (Yaklaşık)	Açıklama
1	Mevlana Menteş	İmam-Hatip	1515	Camide görev yapan hatipler, günlük 4 Akça işe alırlar.
2	Taceddin oğlu Ümmet	Müezzin		
3	Mahmud oğlu Himmed Fakih	Müezzin		
4	Ümmet Fakih oğlu Süleyman	Muarraf		
5	Mevlana Ahmed veled-i Siyami Mustafa Fakih	İmam-Hatip, Hatib-i Cami	1583	
6	Hasan oğlu Mustafa	Ser mahfil	1547	
7	Seyyid Hafız Ahmed Halife	Hitabet	1803	
8	Mehmed Emin oğlu Ahmed	Mütevelli	1844	
9	Hafız Talip Efendi	Hitabet (Vaizlik)		
10	Ömer Halife	İmamet		
11	Hacı Sadullah	Müezzin		
12	Hafız Salih Efendi	Cüzhan		
13	Seyyid Ömer Efendi	Ferraş		
14	Mustafa oğlu Ahmed Şerif	Kayyim		
15	Süleyman oğlu Abdülkadir ve Hasan	Suyolcu (Çeşmeci)		
16	Hüseyin Zühdü Efendi ve Mehmed Emin Şükrü Efendi	Cüzhan	1860	Babaları Hafız Salih Efendi'nin vefatı üzerine yerine oğulları geçmiştir.
17	Tokatlı Ömer Efendi	İmam-Hatip	1872	Ömer Efendi'den sonra Küçük Yusuf Efendi imam-hatip olarak atanmış. 1903'te vaiz efendinin günlük 8 akça, müezzinin ise 0,5 akça aldığı haber verilmiştir.
18	Küçük Yusuf Efendi	İmam-Hatip	1888	

Kaynak: BOA, TT 52, s. 620; TT 255, s. 452; TK, KK, 43, v. 139a-b; BOA, EV. d, 12206, v. 5b-6b; HAT, 1485 / 51; EV.MKT, 76; CHT, 221/69; 539/1; EV.BRT, 3/9; BEO, 603 / 45216; 869 / 65122; GŞS 1430, s.75.

1852'de Giresun'un Ordu kazasına bağlanmak istenmesi üzerine hazırlanan bir haritada, sahilde Giresun Kalesi / şehri, Ada üzerindeki yapılar ile Sultan Selim Camisi, küçük bazı detayları ile resmedilmiştir (Şekil 1). Buna göre caminin kuzey cephesinde iki katlı bir son cemaat yeri olup, burası alt katı üç kemerli ve açık, üst katı beş küçük pencere ile aydınlatılan, üzeri 4 omuzlu kırma

çatı ile örtülü bir yapı olarak gösterilmiştir. Ayrıca caminin doğu cephesinde ana yapıya bitişik tek şerefeli bir minare bulunmaktadır (BOA, İ.MVL, 8778). Bu tarihte başka camiler de olmasına rağmen Hacıhüseyin Camisi ve Seydi Vakkas Türbesi ile birlikte Sultan Selim Camisi de ön plana çıkarılmıştır.

Şekil 1:1852'de Giresun şehri ve Sultan Selim (Hüdâvendigâr) Camisi

1860'ta Sultan Selim Camii'nde cüzhan olan Salih Efendi'nin vefatı üzerine oğulları Hüseyin Zühdü ve Mehmed Emin Şükrü Efendi bu göreve getirilmiştir. 1869'da Mehmed oğlu Ömer Efendi'nin vefat ettiği, oğlu Yusuf Efendi'nin ise yaşının küçük, ilminin yetersiz olması nedeni ile imamlik yapacak durumda olmadığı; bu tarihte Tokatlı diğer Ömer Efendi'nin, imamlik makamına vekâleten getirildiği ifade edilmiştir.¹⁵ Rüşt yaşına ulaşan Yusuf Efendi'nin 1888 yılında bu göreve getirildiği, imamet ve hitabet cihetine taalluk eden *yevmi dört akçenin* Trabzon Gümrüğü mukataasından karşılandığı haber verilmiştir (BOA, EV. MKT, 76; EV. MKT.CHT, 221/69; 234/50; EV. BRT, 3/9).

1890'lı yıllarda caminin onarımıyla ilgili olarak halkın talepleri gündeme gelmiştir. Nitekim 1895 tarihinde "kasabanın sahil-i bahr cihetindeki Sultan Selim Camii'nin" tamirinin yapılabilmesi için talepte bulunulduğu, Evkaf Nezareti'nce yapılan değerlendirmede caminin imamet ve hitabet cihetinin Trabzon gümrüğünden karşılandığı, onarım için gereken miktarın, varsa caminin vakıf gelirlerinden karşılanmasının gerektiği, aksi halde konunun padişaha arzının gerekeceği ifade edilmiştir. 1896 tarihinde ise onarım için yaklaşık maliyet hazırlandığı ve bu miktarın 175.000 kuruşa tekabül ettiği haber verilmiştir (BOA, EV.MKT. CHT, 234 / 50; EV.BRT, 3/9; BEO, 603 / 45216; 869 / 65122; GŞS 1430, s.75). 1906 ve 1908 tarihli yazışmalarda *câmi'-i şerîfin harâbiyetinin* arttığı, içinde namaz kılınamayacak hal aldığı, acilen onarım gerektiği bildirilmiş, ancak vakfiyesinin

¹⁵ Bkz. BOA, EV.MKT.CHT, nr. 239 /76; EV.MH, nr. 999/ 96; VGMA, 155, s. 154/1133; Tokatlı Ömer Efendi, Tokat'ın Debbağhâne-i atik Mahallesi'ndendir. Giresun'da Hacı Hüseyin Mahallesi'nde meskündür. (GŞS 1403, s. 6).

mukayyet olmadığı ve bu durumun padişaha arzının gerektiği belirtilmiştir (BEO, 2822 / 211643; EV.MKT.CHT, 234/49; EV.BRT, 3/9). Bu bilgi, geçen yıllara rağmen onarım işinin gerçekleşemediğini, sorunun artarak devam ettiğini göstermektedir.

Tablo 4: 1844'te Sultan Selim Camisi personeli ve suyolları (çeşme) onarımı cihetine yapılan tahsisler

Vakıf Gelirler	Miktarı (krş.)	Tahsis Nedeni
Uzgun köyünde Bayezid Bahçesi fındık geliri	190	İmamet
Seldeğirmeni köyünde bir miktar fındık bahçesi geliri		
Seyyid köyünde bir miktar fındık bahçesi geliri		
Hisareriş köyünde Çakıroğlu fındık bahçesi geliri		
Hisareriş köyünde Abdioğlu fındık bahçesi geliri		
Gürederesi köyünde darı tarlasından elde edilen gelir		
Uzgun köyünde darı tarlası geliri		
Gürederesi köyünde bir miktar fındık bahçesi geliri	37	Hitabet (Vaizlik)
Uzgun köyünde Bayezid oğlu fındık bahçesinin hasılatı	85	Müezzinlik
Batlama Deresi kenarında bir darı tarlasının hasılatı	14	Cüzhanlık
Akköy (Bulancağ)'ta Hacıömeroğlu Bahçesi. Gedikkaya, Saytaş Mevkisi ile Uzgun Çakalini mevkisinde birer fındık bahçesi. Ayrıca Çarşıda Arif Ağa'nın dükkân kirası.	405	Cami yanında bulunan çeşme ve suyollarının onarımı
Kaynak: BOA, EV. d, 12206, v. 5b-6b.		

3. Cami Çevresindeki Yapılar

1515 tarihli tahrir defterinde caminin giderlerini karşılamak üzere üç adet değirmen ve bir de hamamın inşa edildiğine yukarıda işaret etmiştik (BOA, TT 52, s. 620; TT 387, s. 761.). Bu yapıların yerlerinin günümüzde kadastral ölçülerle tespitinin mümkün olmadığı malumdur. Faruk Sümer, değirmenlerin sahile yakın Kayadibi köyünde olduğuna işaret eder (Sümer, 1992: 70). Hamamın, kasaba içinde bir yerde bulunduğu tahrirde geçen "bir kıta hamam, der nefsi-i Kal'a-i Giresun" şeklindeki tanımlamadan anlamak mümkündür (BOA, TT 52, s. 620). 1852 tarihli bir haritada Giresun dört burçlu kalesi, sivil yapılar arasında bir türbesi ve minareli iki camisi ile¹⁶ küçük bir şehir olarak tasvir edilmiştir (BOA, İ. MVL (İrade Meclis-i Vala), 8778). Bu haritadan, Sultan Selim Camisi'nin konumu ve fiziki durumu hakkında az da olsa bilgi edinmek mümkün olmaktadır. Denize doğru yarımada şeklinde

uzanan Sultan Selim Mahallesi'nin en belirgin yapısı olarak çizilen cami, iki katlı, üç kemerli son cemaat yeri ile dikkat çekmektedir. Çevresinde ise herhangi bir yapı işaretlenmemiş veya buna gerek görülmemiştir (Şekil 1).

Giresun eski fotoğraflarının toplandığı albüm tarzı bir çalışmada cami ve çevresini gösterir birkaç fotoğraf yer alır (Işık vd., 2011: 111-116). 1877-1933 yılları arasına tarihlenen bu fotoğraflarda cami ve çevresi detaylı olarak görülmektedir. Buna göre caminin doğusunda şahideli mezar taşlarının bulunduğu hazire, kuzey istikametinde iki katlı bir yapı, şadırvan; batı ve kuzeyinde ise taştan inşa edilmiş sıbyan mektebi ve medrese olduğu düşünülen yapılar görülmektedir. Caminin güney batı yönünde ise Hacı Miktaf Camisi, çok sayıda han ve sivil yapılar dikkat çekmektedir (Fotoğraf 1-6). Giresun şehrinin belki ilk vakıf yapılarının inşa edildiği bu küçük yarımada üzerindeki camiye çevreleyen binaların mahiyeti hakkında kesinliği

¹⁶ Kanaatimizce söz konusu çizim, şehrin gerçek muhtevasını anlatmaktan ziyade, sadece coğrafik konumunun tespiti için yapılmıştır.

olan bilgilere ulaşabilmiş değiliz.¹⁷ Buna karşın burada kadim bir medrese ile zengin bir kütüphane, şadırvan ve bir de sıbyan mektebinin varlığı vesikalarla haber verilmiştir. 1844 tarihli vakıf defterinde, Kayadibi köyü Sülügölü Mevkii'nde bir bahçenin, Sultan Selim Camisi yanındaki medresede görev yapan müderris efendilere işe için vakfedildiği, Müderris Hacı Hüseyin Efendi'nin burada görev yaptığı; aynı tarihli bir kadı sicilinde cami şadırvanının bakımı ve onarımı için bağışlar yapıldığı haber verilmiştir.¹⁸ Ayrıca cami yakınında bulunan sıbyan mektebine Dumanoglu ailesi tarafından vakıf tahsis edildiğine dair kısa bir bilgi notu da eklenmiştir (VGMA, 614, s. 106/59).

Söz konusu medresenin ilk inşa tarihi ve banisi hakkında şimdilik bilgi sahibi değiliz. Bu yapının yüzyıllar içinde yıkılıp yenilediği anlaşılmaktadır. Farklı tarihlerde düzenlenmiş olan vakıf belgelerinde aynı medresenin farklı adlarla anılması bunu göstermektedir. 19. yüzyılda düzenlenmiş belgelerde bu medreseye atfen "Giresun kazasında Sultan Selim Han Cami'-i şerifi kurbunda / ittisalinde vâki' sahibü'l-hayrâtan Aliefendi-zâde Mustafa Efendi'nin bina eylediği medrese"(BOA, EV. MH, 46/56; *EV.d*, 12206, v.8a; GŞS 1433, s. 134, vd.) veya "el-Hac Mehmed Efendi Hazretleri'nin nefsi-i Giresun kasabasında vâki' Cami-i Kebir mahallesinde bina ve ihya buyurdıkları medrese-i atikanın"; yahut "Sultan Selim Cami'-i şerifi civârında kâin (Üçüncü-zâde) Ömer Paşa Medresesi" (BOA, EV. MKT. CHT, 130/82; EA.SMHD.I, 215/16001; C.MF, 12562; GŞS 1427, s. 121; MVL, 524 /63) denilerek bu duruma işaret edilmektedir. Yine konuyla ilgili önemli bir ayrıntıya yer verilmekte, medresenin camiye yakın (ilişik) konumuna atf yapılmaktadır. Hatta Hafız

17 Giresun'da Osmanlı Vakıfları adlı çalışmamızı hazırlarken bilgisine başvurduğumuz merhum Gazeteci Hasan Öğütçü (1927-2015), Cami ve çevresi hakkında bazı bilgiler nakletmiş, cami yıkıldıktan sonra minaresinin Şeyh Kerameddin Camisi'ne, revaklarının Çınarlar Camisine ve Şadırvan'ın da Hacı Hüseyin Camisi yanına nakledildiğini; Caminin kuzeyindeki tek katlı yapının Sıbyan Mektebi, kuzeybatıdaki yapının ise medrese olduğunu ifade etmiştir. Bu bilgi, kendisinden izin alınarak H. Öğütçü'nün sağlığında tarafmdan yayımlanmıştır. (Bkz. M. Fatsa, Osmanlı Vakıfları, s. 28/49); Konu eski belediye başkanı Ali Rıza Erkan'ın oğlu Abdurrahman Erkan (d. 1925-Giresun) tarafından da doğrulanmıştır. Çeşme kaydı için bkz.EV.d, 12206, v. 7b.

18 Söz konusu belgeler için bkz. BOA, EV. d, 12206, v. 7a-b; GŞS 1407, s.115, 119, 272; GŞS 1428, s. 276; GŞS 1430, s. 72; GŞS 1433, s.134; Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Giresun Vilayeti Siyâkât Defteri, 2255, s.1-2; Ayrıca bkz. Karaman (1999: 56).

Mehmed Talip Efendi gibi, camide görevli bazı şahısların söz konusu medresede de tedrisat ile meşgul olduğu ve tedrisat işesinin Sultan Selim Camisi vakfından karşılandığı beyan edilmiştir (BOA, EV. MKT. CHT, 130/82; GŞS 1407, s. 115, 119, 272; GŞS 1427, s. 121; GŞS 1428, s. 276; GŞS 1433, s. 134, vd.). Maarif Salnamesinde, Müderris Hacı İsmail Efendi'nin 1719 tarihinde tesis ettiği kütüphanenin de yine bu civarda olduğuna dair bilgiler verilmiştir¹⁹.

Bütün bu veriler, zamanla Sultan Selim Camisi çevresinde, kadim bir medrese, sıbyan mektebi, kütüphane, hazire, şadırvan, kademhane ve vakıf yapılarından oluşturulmuş küçük bir külliyein ortaya çıktığını göstermektedir.

4. Caminin Yıkılışı

Sultan Selim (Hüdavendigâr) Camisi ve çevresindeki yapıların yıkılış tarihleri konusunda da fazla bilgi yoktur. 1928 tarihli eski bir fotoğrafta cami ve etrafındaki yapıların mevcudiyetini koruduğu görülmektedir (Fotoğraf 5). Mayıs 1930 tarihli mahalli bir gazetede ise "Çarşı Camii, ağzını havaya açmış, semadan merhamet dileniyor" denildikten sonra, sakfi (çatı) duvarlarının inhidama mail (çökme tehlikesi) olmasından söz edilerek yangın görmüş bir bina görünümünde olduğu ifade edilmektedir (Yeşil Giresun, 1930: 205). Bu kısa bilgi 1930 yılı baharında Sultan Selim Camisi'nin kullanılamayacak vaziyette olduğunu göstermektedir (Fotoğraf 6). 1933 yılında ise cami, mezarlık ve çevresindeki yapıların ortadan kaldırılıp burada *Küçük Yalı Parkı* adıyla bir mesire alanı oluşturulduğu haber verilmiş, görsel malzemelerle de bu durum tespit edilmiştir (Fotoğraf 7, 8).²⁰ Tevatür bilgilerle de bu durum doğrulandığına göre Sultan Selim Camisi ve çevresindeki yapılar 1930-1933 yılları arasında yıkılmıştır.²¹ Nitekim Cumhuriyetin 10. Yılı anısına hazırlanan bir kitapçıkta, *Venedik Sahili* şeklinde nitelenen mevkide, 1933'te parkın

19 1903 tarihli salnamede Giresun kazasında 690 kitaplı Sultan Selim Camisi Kütüphanesi'nin bulunduğu kaydedilmektedir. (*Yurt Ansiklopedisi*, V, İstanbul 1982, s. 3121 / O. Karaman, agt, s. 72); Caminin yanındaki yapılardan birinin Rum okulu olduğuna dair rivayet ise teyide muhtaçtır (Küçük, agm, s. 8).

20 Bkz. *Aksu Mecmuası*, Sayı 1, (Eylül 1933), s. 31; Giresun Ticaret ve Sanayi Odası, *Cumhuriyetin Onuncu Yılında Giresun*, (İşk) Matbaası, Giresun 1933, s. 286; Işık-Derivoşoğlu (2011: 28, 117).

21 Tevatür bilgiler Gazeteci Hasan Öğütçü (D. 1927), Eşraftan Abdurrahman Erkan (D. 1928)'dan alınmıştır.

hizmete sunulduğu bilgisine yer verilmiştir (GTO 1933: 286). 1947 yılında bu alanın mülkiyetinin Giresun Belediyesi'ne ücretsiz olarak geçtiği bildirilmektedir (BCA, 113.29.3).

5. Caminin Mimari Şekli

1933 yılında tamamı ile ortadan kaldırıldığı anlaşılan caminin mimari biçimine dair bilgi veren birkaç görsel vardır. Bunlardan en eskisi 1852 tarihli haritadır (Şekil 1). Buradaki tasvirde, caminin mekân kurgusuna göre tonozlu son cemaat yeri ve harimden oluşan kırma çatılı bir yapı olduğu, yapının kuzeydoğu köşesinde tek şerefeli konik külahlı taş bir minaresinin yer aldığı anlaşılır. Bu şekli ile caminin; Giresun Merkez Çınarlar, Keşap Karabulduk/Karşıyaka ve Tepeköy camileri ile aynı tarzda inşa edilmiş olduğu söylenebilir (İltar, 2017: 403).

Elimizde camiye gösterir en eski fotoğraf 1877 yılına aittir (Fotoğraf 1). Bu fotoğrafta cami çevresi ve caminin kuzey cephesi kısmen algılanmaktadır. 1900'lü yılların hemen başında çekilen fotoğraflarda ise son cemaat yerinin kuzey yönüne doğru genişletildiği görülür (Fotoğraf 2-4). 1925 yılında çekilen bir fotoğrafta yapının güney ve batı cepheleri kısmen görülmektedir (Fotoğraf 5). 1932 yılına ait fotoğraf incelendiğinde camiye müdahalenin başladığı, doğusundaki hazirede bulunan mezar taşlarının sökülerek kaldırıldığı ve akabinde de caminin yıkılmaya başlandığı anlaşılır (Fotoğraf 6-7). 1933 yılına gelindiğinde cami, çevresindeki yapılar ve hazire artık tamamı ile yok olmuş, yerine şimdilerde Taşbaşı Parkı olarak bilinen Küçük Yalı Parkı yapılmıştır (Fotoğraf 8-9).

Elde edilen görsel veriler desteği ile caminin yaklaşık boyutları, cephe düzenlemesi, pencere biçimi, çatı şekli gibi mimari biçimleniş ve minaresinin şekli gibi konularda bir takım çözümlenmeler yapılmış, buna göre caminin cephe düzeni ve planı bakımından yok olmadan önce şöyle bir mimari biçime sahip olduğu değerlendirilebilir:

- Son cemaat yeri ve harimden oluşur.
- İki katlı olan son cemaat yerinin doğu ve batısı harim beden duvarının devamı şeklinde olup, kuzeyi 2 adet kolonla taşınan üç yuvarlak kemerli revak şeklindedir. Son cemaat yeri üst katında düşey dikdörtgen biçimli ve yuvarlak kemer açıklıklı 5 adet pencere yer alır. Fotoğraflarda görülen son cemaat yeri sonraki dönem ekidir.

- Harimin kuzey cephesindeki giriş ve pencereleri gösterir herhangi bir fotoğrafa ulaşılamamıştır. Buradaki kapı ve pencereler, tescilli camilerdeki örneklerden hareketle karşılaştırmalı çalışma yöntemi sonucu önerilmiştir.

- Batı cephesi subasman seviyesine kadar taş, araları derzli olup, bu seviyenin üstünde kalan bölümleri sıvalı ve boyalıdır. Cephenin kuzeyinde harime geçiş sağlanan dar bir kapı ve güneye doğru düşey dikdörtgen biçimli ve düz atkı taş açıklıklı 4 adet alt sıra pencereleri yer alır. Pencere söveleri kesme taştır. Üst sıradaki 3 adet pencere aynı tarzda ancak daha küçük boyutludur.

- Yapının güney cephesinde simetrik olarak yerleştirilmiş 2 adet alt, 2 adet üst sıra penceresi bulunur. Doğu ve batı cephelerdeki pencerelerden farklı olarak buradaki alt sıra pencereleri yuvarlak kemer açıklıklı, üst sıra pencereleri ise yuvarlak biçimlidir.

- Yapının doğu cephesi, batı cephesi ile aynı tarz bir düzenlemeye sahiptir. Alt sırada 5, üst sırada ise 3 adet pencere yer alır.

- Cepheler üstte kısa tutulmuş taş saçakla tamamlanır.

- Caminin üzeri 4 omuzlu kırma çatı ile örtülüdür.

- İç mekâna dair herhangi bir veri elde edilemediği için kesit önerisi yapılmamıştır. Ancak Giresun camilerinin tipolojik özellikleri daha önceden tarafımızca belirlendiği için, iç mekânda olması gereken mihrap, minber, kürsü, son cemaat yeri gibi birimlerin biçimleri karşılaştırmalı çalışma yöntemi ile önerilebilir.

- Yapının minaresini gösterir birkaç adet fotoğraf vardır. Minarenin kareküp kaide / kürsü bölümü saçak seviyesine kadar yükselir. Pabuç kısmı iki kademeli bir silme ile kaideden ayrılır ve daralarak gövde kısmı ile birleşir. Gövde bölümü onaltıgen şekillidir. Gövdenin başlangıcı ile bitişinde bilezik olarak da tabir edilen birer adet taş silme vardır. Şerefe altı profilli silmeler şeklinde alttan üste doğru genişleyerek devam eder. Şerefe korkulukları taştandır. Petek kısmı onaltıgen olan minarenin külahı konik biçimli olup üzerinde alem vardır. Halk arasında, cami yıkıldıktan sonra minare malzemelerinin Şih Camisi'nin minaresinin yapımında kullanıldığı, şadırvanın Hacı Hüseyin Camisi bahçesine taşındığı yönünde rivayetler söz konusudur.

6. Sonuç

Yazılı belgeler, görsel malzemeler ve saha çalışmasıyla sağlanan verilerden elde edilen sonuca göre, Giresun şehrinin ilk Cuma camisi ve vakıf eserinin Sultan Selim (Hüdavendigar) Camisi olduğu söylenebilir. Cami yapımı ile ilgili teşebbüslerin Şehzade Abdullah'ın Trabzon Valiliği (Ölümü 1483/Konya) sırasında başladığı, vakıf tahsisinde geçen "ber-mûceb-i za'îm-i Sultan Abdullah" ibaresinden anlaşılmaktadır. 1486 tarihli tahrirde cami ile ilgili herhangi bir kayıt bulunmazken 1515'te bahsedilmesi, caminin 1486 ile 1515 yılları arasındaki bir tarihte inşa edildiğini gösterir.

Cami ve çevresinde zamanla inşa edilen medrese, sıbyan mektebi, kütüphane, çeşme, kademhane gibi yapılar ve hazire, bulunduğu alana küçük bir külliye kimliği kazandırmış, böylece kent merkezinde İslam şehir geleneğinin bir örneği teşekkül etmiştir.

Yapmış olduğumuz arşiv çalışmalarında külliye dair bilgi veren, özellikle 16. ve 19. yüzyıla tarihlenen çok sayıda kayda ulaşılmış, bu kayıtlardan hareketle

külliye görev yapan personelin durumlarına ilişkin bilgiler elde edilmiştir. 17. ve 18. yüzyıl kaynaklarında bir suskunluk olduğu görülmüştür. 19. yüzyıldaki yazışmaları içeren perakende evrak, çizim ve fotoğraflar yapının fiziki durumu ile ilgili önemli bilgiler sağlamıştır.

Külliye gelir sağlayan vakıfların verimliliğinin giderek azalması ve şehrin güneye doğru genişleyerek başka camilerin ve vakıf müesseselerin kurulması sonucunda cami çevresindeki beşeri yoğunluk azalmıştır. 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında ise bu kurumları ihya için gösterilen çabalardan bir sonuç elde edilemeyince külliye metruk bir vaziyet almıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomik sıkıntılara bağlı olarak eski eserlere yeterince ilgi gösterilememesi sonucu 1930-1933 yılları arasında bu yapılar tümüyle ortadan kaldırılmıştır. Boşalan alana ise Küçük Yalı Parkı (Taşbaşı Parkı) adıyla bir mesire alanı düzenlemesi yapılmıştır. Külliye ait yapılar her ne kadar günümüze ulaşmamış olsa da mevcut verilerden hareketle Sultan Selim (Hüdavendigar) camisinin mimari biçimlenişi bu çalışma doğrultusunda yeniden projelendirilmiştir.

Kaynaklar

1. Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (=BOA):

Tapu Tahrir Defteri (TT): 52, 255, 288, 387.

Maliyeden Müdevver Defter (MAD): 2697, 828.

Evkaf Defteri (EV.d): 12206

Evkaf Mektûbî Kalemi (EV. MKT): 30/35; 76/1; 148/ 27; 2229/ 3; 41/ 29; 3287/ 89; 168/12; 467 / 62; 737 / 126.

Evkaf Mektûbî Cihat Kalemi (EV. MKT. CHT): 130/ 82; 509/92; 221/69; 71 / 1294; 321 / 88; 509/92; 239 /76; 234 / 50.

Evkaf Muhasebe Kalemi (EV. MH): 148/26.

Evkaf Muhasebe Kalemi (EV. MH): 46/56, 999/ 96.

-İrade Meclis-i Vâlâ (İ.MVL): 524/63, 8778.

(C.MF): 12562.

(EA.SMHD.I): 215/16001.

(EV. BRT): 3/9.

(BEO): 603 / 45216; 869 / 65122; 2822 / 211643.

(HAT): 1485 / 51.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (=BCA): 113.29.3.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA): Def. 614, Def. 155.

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-u Kadime Arşivi (TK): Tapu Tahrir Defteri (TT) 43.

Giresun Şer'iyye Sicilleri (GŞS): 1403, 1407, 1427, 1428, 1430, 1433, 8128.

Trabzon Şer'iyye Sicilleri (TŞS): 1818.

Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi: Giresun Vilayeti Siyâkât Defteri, nr. 2255.

2. Araştırma ve İnceleme Eserler

Aksu Mecmuası(1933). Sayı 1 (Eylül), s. 31.

Bostan, M. H. (2012). *XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat*. Ankara.

Çınar, H. (2009). "Osmanlı'nın Son Döneminde Giresun Merkezde Geliri Fındık Bahçesi Olan Vakıflar". *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu, (09-11 Ekim 2008)*. I, Ankara. s. 321.

Emecen, Feridun (1996). "Giresun", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. C. XIV, İstanbul. s. 79-84.

Emecen, Feridun (2015). "Tarihî Bir Liman Kenti Giresun", *Geçmişten Günümüze Giresun*. İstanbul. s. 18.

Emecen, Feridun (1998). "Clavijo'dan Fallmerayer'e Giresun'da Seyyahlar". *Giresun Kültür Sempozyumu*. s. 25.

Fatsa, Mehmet (2008). *Giresun Yöresinde Osmanlı Vakıfları ve Vakıf Eserler*. Giresun.

Fatsa, Mehmet- Hali, İbrahim Sarıtaş (2015). "Giresun Merkezde Osmanlı Devri Vakıf Eser Kitabeleri". *Geçmişten Günümüze Giresun*. İstanbul. s. 638.

Giresun Ticaret Ve Sanayi Odası (1933). *Cumhuriyetin Onuncu Yılında Giresun*. Işık Matbaası. Giresun.

Halk Eğitimi Halkın Eğitimi ve Kültür Dergisi (1969). Sayı: 79 (Temmuz), s. 8.

- Hoca Saadeddin Efendi (1979). *Tâcü't-Tevârih*, (Hazırlayan: İsmet Parmaksızoğlu), II, İstanbul.
- Işık, Ali – Tuncer Dervişoğlu (2011). *Ey Gidi Giresun*. Ankara.
- İltar, Gazanfer (2017). "Giresun Camilerinde Tipoloji Deđerlendirmesi". *Çağımızda Cami Mimarisinde Arayışlar Uluslararası Sempozyumu*. (GRÜ İslami İlimler Fakóltesi). s. 403.
- Karaman, Oktay (1999). *Giresun Kazası (1850-1900)*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi). Erzurum.
- Karpuz, Haşim (2015). "Trabzon'un İlk Anıt Fotoğraflarının Değeri". *Journal of Black Sea Studies Karadeniz İncelemeleri Dergisi*. Sayı: 18, s. 113-130.
- Küçük, Ömer (1969). "Taşkışlanın (Ticaret Lisesi) Yapılması". *Halk Eğitimi*, Sayı: 79, s. 8.
- Sümer, Faruk (1992). *Tirebolu Tarihi*. Tirebolu Kültür ve Yardımlaşma Derneđi, İstanbul.
- Tuluk, Ömer İskender (2018). "Harap Şehrin Kayıp Mekânları: 20. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Trabzon'un Tarihsel Topografyası". *CIEPO-22 SYMPOSIUM, (4-8 October 2016 Trabzon), Bildiriler Kitabı 2*, (Editörler: K. İnan-M. Tosun-D. Çolak). Trabzon. s. 221-250.
- Yurt Ansiklopedisi* (1982). V, İstanbul, s. 3121.
- Yeşil Giresun* (22 Mayıs 1930), Sayı:205.

Belge 3: Caminin onarımına ilişkin bir yazışma örneği (BEO, 603 / 45216 (Şevval 1312 / Nisan 1895).

4

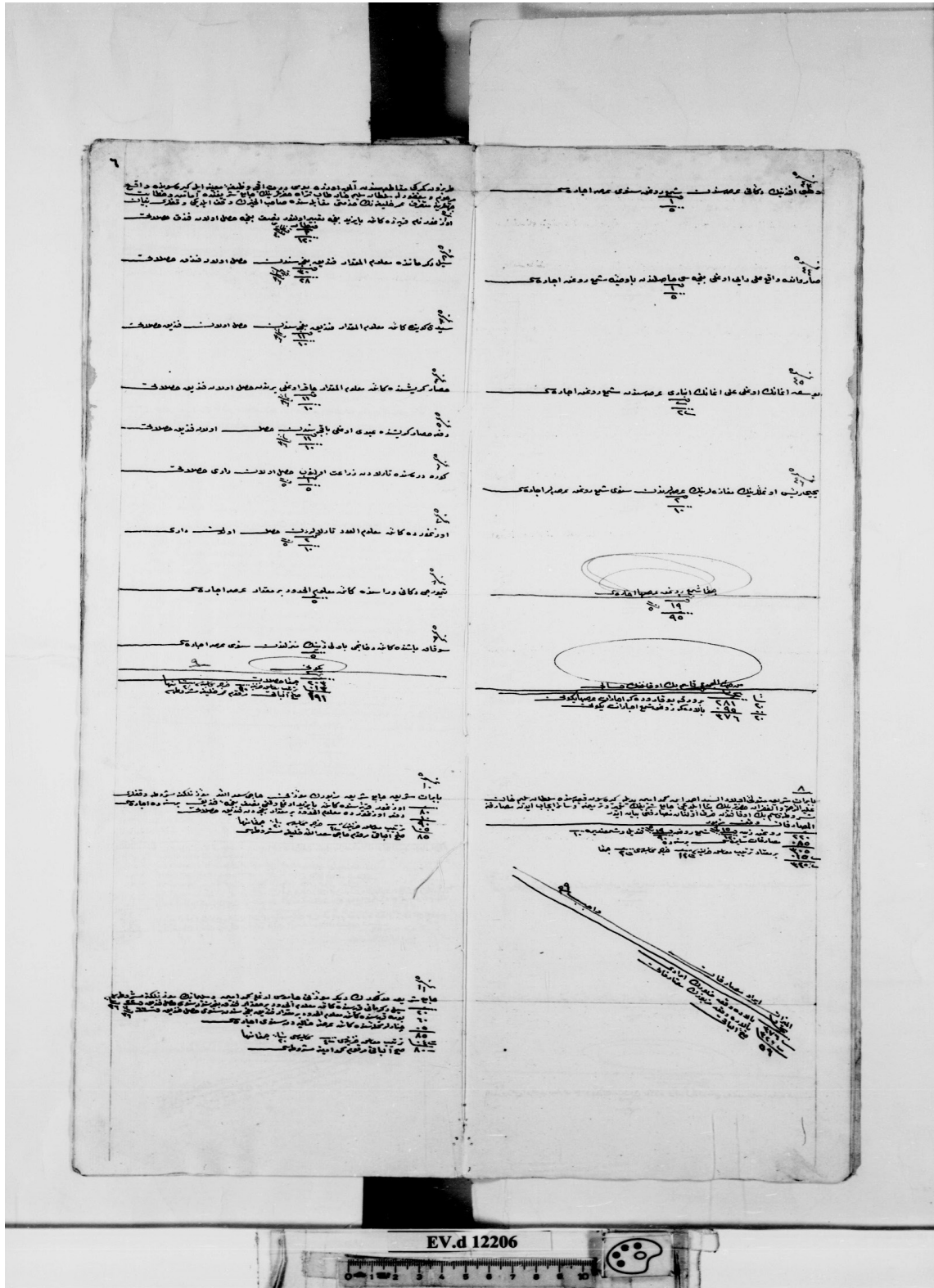

 تاجکون قسطنطنیه
 عذرا
 ۶۲

حضور معالی موقر جناب صاحبنا کلمه

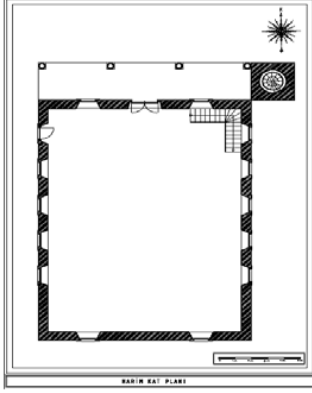
معروضه جا کر کینه لبریکه
 کره سوره فضه سنک ساحل بحر حقیقه جامع شریفک نعیمی استعدا سنه زلفه مذکوره اهالیس فریفته نظم اولوب مجلس اراره فضا ربه
 با مضطرب ارکان فاقمه اولدو حضرت منظور عالی بوردقنده صکره لفا ایان فلینین وجامع شریف مذکورک ودراره وفضی ودرایح انده شریفک اجل
 واولدینین حالده ایضک عرصه عبه علیا فاقمه شرفدار اولدو اراره سنه جناب یار ساھی اقتضای عالیسنده ادریش مایه کهنه بیه به با حقیقه
 کالونه اظهار تاریخ جمیع تذکره حضورجه سید بنام و شمار اولدی اورینه اجل قضا نه تدقیقانه و مجلد جریانه ابدیه مجازنه بکوسه جامع شریفک
 بشکله سنک نه بایم خانه اول حقیقیری وفضنه اطمینان و امانت و خدمت و فضی طرزونه کرمی مالنده المود ادره مایه حقیقه جلیده سنک
 ووقف مزبور رضه حقیقه مایه ربه مضبوط بولدی اکلایمید جامع شریف مذکورک مایه حقیقه جلیده سنک نعیمی لازم کله جکله زوجه ایله اعمار
 مایه نفا نه جلیده سنه ودره اولدو کالونه اظهار تاریخ وایح بوز بیکلی ایچ نوزون تذکره ده خاقانه سار البرکات ذکر اولدو جامع شریفک
 اوقاف حاصله حقه و حاجت بولونک مضبوط زلفه حقیقه جلیده سنه قید و معلومانه اولوب بو حالده جامع شریفک حقیقه جلیده سنه نعیمی
 لازم کلمه معاینه انابه سنک حقیقه اوقاف کله بوز بیکلی اعمار اوقافده ناس کینه مجلس اراره اوقاف لک اولدو حقیقه سار حقیقه
 اکثر اوقاف حاصله مایه حقیقه جلیده سنک مضبوط اولوب حقیقه جلیده سنه مضبوط بوقاروم عرصه اولدینین ادره مجازنه و تدقیقانه جاری
 سنه اولدو جامع شریف مذکور و فضک و دراره رضه بو مایه حقیقه جلیده سنه مضبوط اولدی مایه حقیقه جلیده سنه و فضک
 مضبوط اولدو خیره شریفک خدمت و خدمت حقیقه جلیده سنه ایضا اولدو ادریش مایه حقیقه جلیده سنه نعیمی لازم کله جکله زوجه ایله اعمار
 فضا بولنه نظر اصال و جمیع جامع شریف مذکورک حقیقه جلیده سنه نعیمی حقیقه جلیده سنه سار البرکات بیضا درجه اجل و سار جامع شریف مذکورک
 مایه حقیقه جلیده سنه ایضا اولدو و دراره اولدینین قطعاً به ایدریم او حالده بموجب اراره سنه حقیقه جلیده سنه ایضا اولدو ایضا ادره ادره
 حضورک حضور رضه جناب صاحبنا کلمه عرض مجلس مزبور قرایله مصارفه اراره سنه اقامه اولدو ایضا ادره ادره ادره حقیقه جلیده سنه

عیال
 علی

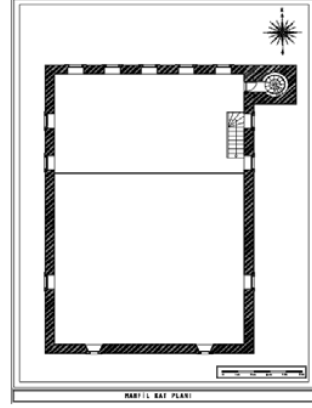
Belge 5: Sultan Selim (Hüdâvendigâr) Camisine Ait Vakıf Muhasebe Kaydı (BOA, EV.d, 12206, s. 5b-6a)

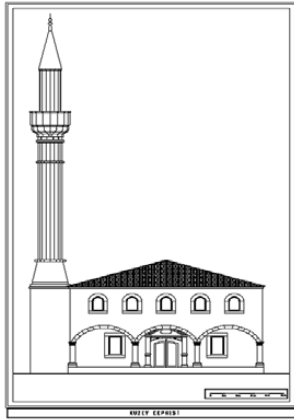
EKII: Çizimler

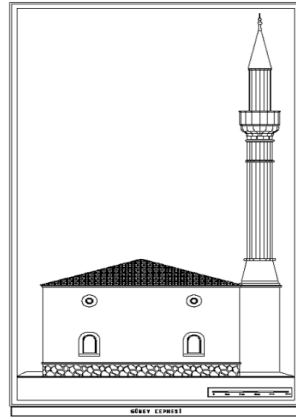
Çizim 1. Harim Kat Planı

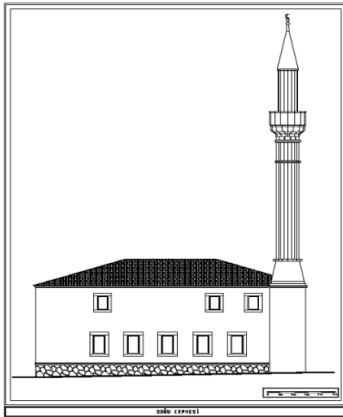
Çizim 2. Mahfil Kat Planı

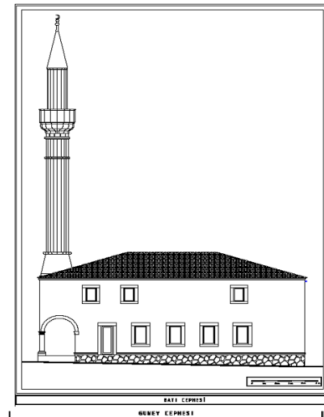
Çizim 3. Kuzey Cephe

Çizim 4. Güney Cephe

Çizim 5. Doğu Cephe

Çizim 6. Batı Cephe

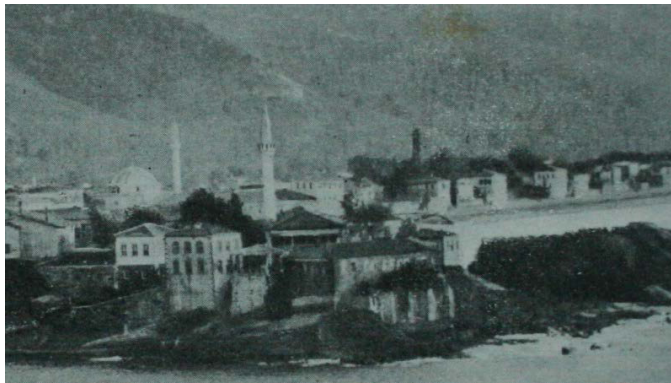
EK III: Fotoğraflar

Fotoğraf 1. 1877'de *Sultan Selim (Hüdâvendigâr) Camisi ve çevresi* (M. Fatsa Arşivi)

Fotoğraf 2. *Cami ve çevresinin doğudan görünümü* (M. Fatsa Arşivi)

Fotoğraf 3. *Cami ve çevresinin kuzeyden görünümü* (M. Fatsa Arşivi)

Fotoğraf 4. Sultan Selim (Hüdâvendigâr) Camisi'nin Kale'den görünüş (1900'lü yıllar) (M. Fatsa Arşivi)

Fotoğraf 5. Cami ve çevresinin batıdan görünümü (H. Gazi Menteşoğlu Arşivi)

Fotoğraf 6. Cami haziresinden mezarların kaldırıldığını gösteren fotoğraf / 1932 (H. Gazi Menteşoğlu Arşivi)

Fotoğraf 7. Cami haziresinden mezarların kaldırıldığını gösteren fotoğraf / 1932 (M. Fatsa Arşivi)

Fotoğraf 8. Caminin yerine inşa edilen Küçük Yalı Parkı (M. Fatsa Arşivi)

Fotoğraf 9. Küçük Yalı Parkı'nın günümüzdeki hali (Taşbaşı Parkı)

